

اسماعیل یکانگی

غریبی کتاب‌های فارسی در غربت ...

اخبار گذشته را دو قسم گویند و آن‌را سه دیگر نشناسند. یا از کسی بپایند شنید و یا از کتابی بپایند خوانند

(بیهلی)

کتاب‌های زبان اصلی‌شان رابطه مستقیم دارد. هر اندازه تعداد مراجعان یک اقلیت قومی بیشتر باشد سهم آنان از بهره‌گیری بودجه مخصوص تهیه کتاب برای خارجی‌ها بیشتر خواهد بود. کتاب‌هایی که طی دو سه سال اصلاً مورد استفاده قرار نمی‌گیرد حراج می‌شوند. که در این میان تعدادی کتاب‌های فارسی نیز دیده می‌شوند.

که به روایتی تعدادشان در این منطقه به پنجاه هزار نفر می‌رسد. در ردیف ششم یا هفتم قرار دارند. شبیه فقر کتابخوانی ایرانیان در وطن... بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در ۱۹۹۱ و افزایش چشمگیر مهاجران روسی در کالیفرنیا. رقم مراجعان مهاجران روس به کتابخانه‌های این منطقه به طور محسوس افزایش

این مطلب از کتاب 'مهاجرت بزرگ ایرانیان' نوشته‌های آقای اسماعیل یکانگی نویسنده و روزنامه نگار برداشت شده است. نزدیکی برپایی نمایشگاه کتاب و روانی مطلب در انتخاب آن دخیل بوده است.

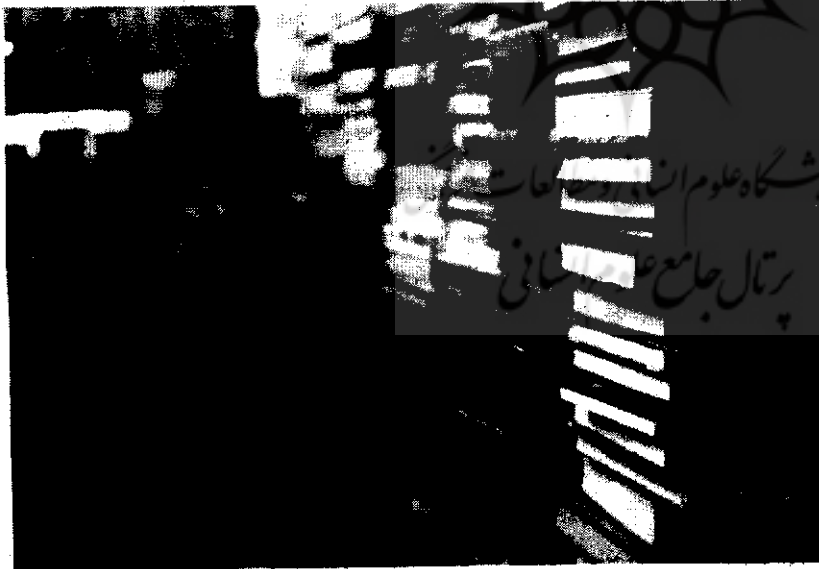
تحریریه

زبان فارسی یکی از ۳۷ زبان خارجی است که کتاب‌های آن در کتابخانه‌های عمومی کالیفرنیا در اختیار علاقمندان قرار می‌گیرد.

شهریک میلیون و ۲۰۰ هزار نفری سن هوزه در شمال کالیفرنیا یک کتابخانه مرکزی دارد به نام 'مارتین لوتر کینگ' و هجده کتابخانه در نقاط مختلف شهر جمعاً با بیش از پانصد هزار جلد کتاب. در بسیاری از شهرها، شورای کتابخانه‌های عمومی کتابخانه‌های بسیار هم فعالیت دارند که معمولاً در بخش‌های روستایی نشین و محله‌های دورافتاده به کتاب خوانان فیض می‌رسانند.

سرپرست بخش‌های فارسی کتابخانه‌های این منطقه خانم یاسمین جلالی متخصص کتابداری است که از ۲۵ سال پیش از ایران به آمریکا مهاجرت کرده است.

به گفته خانم جلالی میزان کتابخوانی ایرانیان پر شمار این منطقه از شمال کالیفرنیا در مقایسه با دیگر اقلیت‌های قومی و نژادی کمی پایین‌تر از متوسط است. اسپانیولی زبان‌ها، روس‌ها، چینی‌ها، ژاپنی‌ها و ویتنامی‌ها... در رده‌های بالای این جدول مقایسه‌ای قرار دارند. ایرانیان مهاجر.

(فرهنگ‌های لغات، کتاب‌های مرجع و دیوان شعرای بزرگ مستثنی هستند.)

سرپرست ایرانی بخش‌های فارسی کتابخانه 'سن هوزه' از اینکه ما عادت نداریم بچه‌هایمان را از کودکی با کتاب آشنا کنیم شکوه داشت و می‌گفت آمریکائیان و برخی از اقوام مهاجر، به این

یافته است. به گفته خانم جلالی از میان ۱۹ کتابخانه عمومی این قسمت از کالیفرنیا شمالی تنها در پنج شعبه بخش کتاب‌های فارسی وجود دارد که جمعاً به شش - هفت هزار جلد بالغ می‌شود. اختصاص بودجه برای خرید کتاب‌های غیرانگلیسی با استقبال مهاجران در استفاده از

مخصوص ویتنامی‌ها منتشر می‌شود و از یک همکار ویتنامی خود می‌گیرید که چاپخانه اش شب و روز فعال است. او که از پایه‌گذاران یک کتابخانه عمومی در این منطقه بود از آن کار فرهنگی به تلخی یاد می‌کند و می‌گوید: حدود پانزده- شانزده سال پیش از این (اوایل دهه ۱۳۵۰) که تعداد ایرانیان این منطقه به اندازه امروز نبود، جمعی از دوستان دانشگاهی و فرهنگی بر آن شدیم یک کتابخانه عمومی برای هموطنان تأسیس کنیم. هر یک از ما تعداد قابل توجهی کتاب دادیم. تعدادی هم کتاب خریدیم. وقتی رقم کتاب‌ها به بیست هزار جلد رسید محلی را در شهر 'برکلی' اجاره کردیم، و برای تأمین اجاره آن نیز نفری چهل دلار در ماه کمک می‌کردیم. شاید اشتباه کار ما در این بود که کتاب‌ها را به رایگان در اختیار علاقمندان قرار می‌دادیم.

کم کم متوجه شدیم تعداد کتاب‌ها کم و کمتر می‌شود و هنوز سالگرد تأسیس کتابخانه‌ها فرا

به کتابخانه می‌آمد) به موجب قانون ایالت کالیفرنیا، سرعت کتاب از کتابخانه‌ها از ۵۰ تا ۵۰۰ دلار جریمه دارد و اگر به کتاب امانت داده شده خسارتی وارد شود، و یا در آن حاشیه‌نویسی شود، به قیمت بهای کتاب جریمه دریافت می‌شود.

شرایط عضویت در کتابخانه‌ها آسان است و اعضای حق دارند کتاب به امانت گیرند که در نمونه درخواست عضویت خود شماره حساب بانکی خود را قید کنند. به گفته یک چاپخانه دار ایرانی در این شهر که از تحصیل کرده دانشگاه برکلی و از مهاجران قبل از انقلاب است، ویتنامی‌ها مهاجر این سرزمین را برای اقامت دائمی خود انتخاب کرده‌اند. در حالیکه ایرانیان اغلب نیم نگاهی به بازگشت دارند. ضمن اینکه اصولاً فرهنگ کتاب و کتابخوانی ما ناشکوفاست.

به گفته وی کتاب‌های ویتنامی، که اغلب مربوط به 'بودا' است، وسیله سازمان‌های

مسئله توجه زیادی دارند. در بیشتر کتابخانه‌ها حتی برای بچه‌های خردسال بخش‌های ویژه‌ای وجود دارد. وی افزود: به موجب قانون سال ۱۹۷۰، شانزده درصد از بودجه کل کتابخانه‌های این منطقه جهت خرید کتاب‌های غیرانگلیسی برای مهاجران اختصاص یافته است که این امر با اعتراض آمریکائیان اهل کتاب روبرو شد.

به نظر وی اگر ایرانیان مهاجر از کتاب‌های فارسی در کتابخانه‌ها استقبال نکنند مسلماً در آینده بودجه خرید کتاب فارسی محدودتر خواهد شد.

خانم جلالی این گفته 'منتسکیو' را باور داشت که گفته بود یک ساعت عمر گذشته را به هیچ بهایی نمی‌توان بازگرداند ولی با دادن پول ناچیزی می‌توان کتابی خرید و از تجربه‌های تمام عمر بزرگان و عقلای عالم سود برد.

به شهادت آمار ایرانیان کتابخوان این منطقه بیشتر به کتاب‌های داستان، تاریخ معاصر و خاطرات سیاسی توجه دارند.

دیوان حافظ شاهنامه آثار مولانا و سعدی و نیز آثار پژوهشگران برون مرزی در زمینه‌های مذهبی و تاریخی، خوانندگان پرشماری دارد. تعداد کتاب‌های فارسی در کتابخانه مرکزی (لوترکینگ) ششصد - هفتصد جلد است در حالیکه رقم کتاب‌های ویتنامی در این کتابخانه به ده هزار جلد می‌رسد. ایرانیان کتابخوان به تدرت برای مطالعه کتاب به کتابخانه مراجعه می‌کنند و اغلب ترجیح می‌دهند کتاب مورد نیاز خود را از کتابخانه‌ها - یا دوستان - تأمین کنند و در منزل و سرفرصت مطالعه کنند.

ویتنامی‌ها از زن و مرد و کودک، حتی روزهای شنبه که کتابخانه‌ها تا ظهر فعال هستند، به این بوستان‌های پرطراوت کتاب روی می‌آورند. گاه تعدادشان چنان است که آدم تصور می‌کند در یک کتابخانه 'هانوی' یا 'سایگون' سرگرم مطالعه است.

چند سال پیش، روزی در کتابخانه کینگ یک کتاب فارسی روی میز دیدم که مردی موقرانه سرگرم مطالعه آن بود بی اختیار به سویش رفتم و سلامی گفتم (آقای سرهنگ کیلانی بود که برای دیدار از فرزندش به آمریکا آمده بود و روزها اغلب

نرسیده بود که نیمی از کتاب‌ها مفقود شده بودند. پیداست که سرانجام راهی جز تعطیل آن نداشتیم. این مرد فرهنگی در روایت کتاب و کتابخوانی ایرانیان در این منطقه از کالیفرنیا می‌گفت: تا مدت‌ها از کتابخانه فارسی در این منطقه خبری نبود تا دو سه سال پیش از انقلاب آقای تقوایی و جمعی دیگر از فرهنگ دوستان این منطقه بنیاد فرهنگ ایران را دایر کردند و با تجربه‌ای که از کار ما داشتند، در کنار کتابخانه یک مؤسسه آموزش زبان فارسی هم دایر نمودند. مرکز کار آنان نیز در برکلی بود ولی در سن هوزه هم شعبه‌ای داشتند. با همه مراقبت‌هایی که کردند عاقبت به سرنوشت کتابخانه ما دچار شدند. به گفته این ایرانی اهل کتاب، شمال کالیفرنیا تنها کتابخانه ایرانی که قریب به بیست سال سرپا بود، کتابخانه کنفدراسیون دانشجویان بود به نام کتابخانه خانه ایران که کتاب‌هایش عموماً سیاسی بود. این کتابخانه در آستانه پیروزی انقلاب و عزیمت دانشجویان مخالف رژیم شاهی به ایران، عملاً تعطیل شد. در حال حاضر (۱۳۶۹) سازمان‌های دانشجویی برای خود کتابهایی دارند ولی عمومیت ندارند.

به گفته یک ایرانی اهل قلم آن دیار در سال‌های اولیه بعد از انقلاب و افزایش مهاجران ایرانی بعضی از کتاب‌های نفیس کتابخانه‌ها، چون خسرو و شیرین (چاپ شوروی)، شاهنامه‌های قدیمی، دیوان عارف (چاپ سلیمی)، دیوان میرزاده عشقی (چاپ اول) و کتاب‌هایی از این دست مفقود شده است که بدگویان آن راه ایرانیان نسبت می‌دهند بی آنکه موردی از آن ثابت شده باشد. به گفته مطلعان رونود این کتاب‌ها را از کتابخانه‌ها به امانت می‌گرفتند و چون پرداخت جریمه عدم بازگرداندن آنها از قیمت فروش روز در بازار آزاد کمتر بود یا آنها را برای خود بر می‌داشتند و جریمه‌اش را می‌دادند و یا به قیمت بیشتری می‌فروختند.

آقای قدیری یکی دیگر از ایرانیان اهل کتاب و از مهاجران قدیمی دست‌اندرکار چاپ در این منطقه از بی توجهی ایرانیان به کتاب و کتابخوانی کله‌هایی از این دست روایت می‌کرد. وقتی مسئولان یک کتابخانه دانشگاهی در

شمال کالیفرنیا متوجه شدند که عکس‌هایی مربوط به جریان ملی‌شدن صنعت نفت و مبارزات و تظاهرات خیابانی مردم در حکومت دکتر مصدق، از لابه‌لای نشریات معرفی چون لایف و تایم و پارچی ماج بریده شده، و در حقیقت سرقت شده است، اگر چه هیچ مورد و سندی از دست داشتن ایرانیان در این میان دیده نشد ولی بدبختانه این کار ناپسند نیز به حساب ایرانیان گذاشته شد. از آن پس مقررات شدیدی برای استفاده از این نشریات جاری شد که ممنوعیت خارج کردن هر نوع کتاب و مجله از کتابخانه یکی از آنها بود. کتابخانه دانشگاه معروف استانفورد مجموعه‌ای غنی و ارزشمند از ادبیات چاپ ایران دارد که به گفته یکی از محققان ایرانی گاه حتی استفاده پژوهشگران از آنها به دشواری صورت می‌گیرد.

عکسبرداری از این کتاب‌ها ممنوع است و چنانچه موردی با موافقت کتابخانه دست‌دهد یکی از کارکنان کتابخانه بر این کار نظارت می‌کند. هر بار که برای دیدار و گفتگو با استادان ایرانی به دانشگاه یو-سی-ال-ا (لوس آنجلس) می‌رفتم سری به کتابخانه غنی این دانشگاه می‌زدم که در بخش کتاب‌های ترکی و عربی و فارسی - که هویست هزار جلد دارد - قریب ده هزار جلد کتاب فارسی وجود دارد. یک بار برای مطالعه کتاب ایرانیان برون مرزی و نوع لوس آنجلسی آن که پایان نامه دکتری روان‌شناسی خانم دکتر شهناز مصلحی است، و از قضا در همین شهر نیز چاپ شده است، مراجعه کرده بودم. در فهرست کتاب‌های فارسی از آن اثری ندیدم. با یکی از کارکنان کتابخانه، که دانشجویی ایرانی بود و روزی دو ساعت در کتابخانه کار می‌کرد، مسئله را در میان گذاشتم.

با کمک او یار دیگر فهرست کتاب‌های فارسی را زیر و رو کردم اثری نداشت. دانشجوی ایرانی به چند جا که تصور می‌کرد می‌تواند کمک بگیرد، تلفن کرد و وقتی با تعجب و حیرت من رو به روشد، از نیت اصلی من در این پژوهش آگاه گردید گفت در آستانه انقلاب، قریب دو هزار جلد کتاب فارسی این کتابخانه گم شد که تاکنون از آنها اثری به دست نیامده است.

تا سال ۱۹۹۰ دو کتاب فروشی در لوس آنجلس فعال بودند که سالانه ۲۵۰ عنوان کتاب عرضه می‌کردند با تیراژ متوسط ۲۵ جلد... به گفته آقای رستمی، یکی از دست‌اندرکاران کار نشر کتاب در این شهر، دیوان حافظ، پر فروش‌ترین کتاب‌های فارسی در آمریکا است. در سال‌های اخیر دیوان مولانا مشتريان فراوانی پیدا کرده است. توجه آمریکاییان به مولانا روز افزون است و فروش نسخه‌های دیوان شمس به زبانهای فارسی و انگلیسی و نوارهای سخنرانی‌های مولانا شناسان ایرانی در آمریکا تا مرز ۵۰۰ هزار نسخه بر آورده شده است.

مدیر کتاب فروشی دهخدا در لوس آنجلس نیز از بی توجهی ایرانیان به کتاب ناله دارد و می‌گوید بسیاری از ایرانیان برای تماشای کنسرت فلان خواننده پنجاه دلار و صد دلار می‌دهند ولی برای خرید یک کتاب پنج دلاری دست و دلشان می‌لرزد و تخفیف می‌خواهند و در مصاحبه‌ای با یکی از نویسندگان قدیمی ایران می‌گوید: ما کتاب فروشی‌ها هماهنگی اتحاد نداریم و بعضاً در راه هم بن بست و مانع ایجاد می‌کنیم. وی از بی‌مهری ایرانیان آن دیار نمونه می‌آورد که در عالم همکاری نیز حرمت یکدیگر را پاس نمی‌دارند: ... دوستی از آلمان به لوس آنجلس آمده بود. ده-دوازده روزی اینجا بود تا بالاخره مرابید کرد و با حیرت گفت من فکر می‌کردم رفتی ایران... چون بارها از همکاریانت سراغ تو را گرفتم و آنها اظهار بی‌اطلاعی کردند. غریبی کتاب و کتابخوانی ایرانیان مهاجر در آمریکا در حالی است که بیش از ۱۸۲۶ نفر از ایرانیان عضو تمام وقت هیأت‌های علمی دانشگاه‌های این کشور می‌باشند. مدیر کتاب فروشی دهخدا، در دیدار با جمعی از اهل قلم در لوس آنجلس گفت کتاب خوانان ما همه از مهاجران اوایل انقلاب بودند که بدبختانه روز به روز از تعدادشان کاسته می‌شود و نسل دومی‌ها هم با کتاب فارسی میانه‌چندانی ندارند. و بعد به شوخی گفت شاید روزی مجبور باشیم برای جلوگیری از ضرر و زیان تابلوی سر در مغازه را مختصر دستکاری کنیم و جای واژه کتاب فروشی را با کباب فروشی عوض کنیم!

ما هنوز مکاشفه و مکالمه با کتاب را

نیامرخته ایم که شاید در این راه به قول پروین اعتصامی پدران و مادران و پیران قوم ما عبور از این راه سعادت را به ما ننموده‌اند:

ماروی خود ز راه سعادت نناقتیم
پیران به ما ننمودند راه راست

بازار نشر کتاب‌های فارسی در آمریکا، اروپا و دیگر کشورهای ایرانی نشین، حال و روزی بهتر از کتاب و کتابخوانی در ایران ندارد. در آن دیار نیز چون تهران، فروش "زیراکسی" کتاب‌ها با بهای ارزان تر در بازار سیاه پر مشتری است.

خانمی می‌گفت سال‌های اول بعد از انقلاب که به لوس آنجلس آمده بودیم یک روز از یک سازمان انتشاراتی آمریکایی، که کتاب‌های مخصوص بچه‌ها چاپ می‌کرد، به من تلفن شد. من برای پسر ۹ ساله‌ام کتابی خواستم. فرستادند و من هم شش دلار قیمت کتاب را برایشان پست کردم. بعد مرتب کتاب می‌فرستادند. گاه کتاب‌هایی که فقط برای بچه‌های سه - چهار ساله سرگرم‌کننده بود من اعتنایی نمی‌کردم. تا یک روز صورت حساب ۳۰ دلاری برایم رسید. اعتنایی نکردم. به تلفن‌هایشان ترتیب نمی‌دادم تا یک روز تلفنی تهدیدم کردند که اگر پول را نفرستم نام من را برای collection agency (جایی که نام آدم‌های بد حساب در آنجا ثبت می‌شود و به اعتبار او در مورد دریافت وام و دیگر امور مشابه لطمه می‌خورد) من از همه جا بی‌خبر بودم تا بالاخره یکی از دوستان خانوادگی ما که از سال‌ها پیش از انقلاب در این‌جا زندگی می‌کند به کمک ما آمد و از طرف من نامه مفصلی به آن شرکت نوشت و تهدید کرد که در صورت ادامه طلب خواهی از آنها شکایت خواهد شد و خوشبختانه نامه مؤثر شد و مدیر شرکت تلفنی از من عذر خواست.

در کتاب "ایرانیان برون مرزی و نوع لوس آنجلسی آن" تعداد نشریات فارسی زبان در خارج از کشور ۳۱۶ نشریه ذکر شده است که از این میان ۵۲ مجله و روزنامه سهم ایرانیان لوس آنجلس بود که در حال حاضر تعدادی از آنان کاسته شده و چندتایی بر آنها افزوده شده است. در زمان بررسی این تحقیق (اواخر ۱۹۸۳) ده برنامه ایرانی رادیویی - تلویزیونی در لوس آنجلس پخش می‌شود که امروز در رادیوی شبانه روزی و پنج

برنامه تلویزیونی ۲۴ ساعته من جمله برنامه "جام جم" از تهران برای ایرانیان برون مرزی برنامه دارند. در حال حاضر در لوس آنجلس، واشنگتن، بستون، سان دیه گو، لاس وگاس، سن هوزه ... تعداد قابل توجهی نشریات فارسی اعم از فصلنامه، ماهنامه، هفته‌نامه، روزنامه و گاهنامه‌های اجتماعی و سیاسی و ادبی به خوانندگان عرضه می‌شود.

به گفته یک مقام رسمی ایرانی قریب سه میلیون ایرانی در بیست کشور جهان دارای چهارصد مرکز و انجمن ثبت شده. ۵۰۰ مؤسسه چاپ و انتشاراتی و ۲۵۰ شبکه رادیو و تلویزیون هستند. به گفته وی هم اکنون یک میلیون و ۲۰۰ نفر ایرانی در آمریکا زندگی می‌کنند و تعداد ایرانیان در دیگر کشورها به ترتیب عبارتست از انگلستان، فرانسه، آلمان، کانادا و استرالیا....

در حال حاضر تنها از هفت رادیوی خارجی قریب ۱۲۰۰ دقیقه برنامه به زبان فارسی در ایران شنیده می‌شود که به ترتیب عبارتند از: ۱- رادیو آزادی با پخش شش ساعت در شبانه روز ۲- رادیو آمریکا چهار ساعت ۳- رادیو بی بی سی ۴/۵ ساعت (جز جمعه‌ها) ۴- رادیو کلن یک ساعت و ۲۵ دقیقه ۵- رادیو اسرائیل یک ساعت و ۳۰ دقیقه ۶- رادیو فرانسه یک ساعت ۷- رادیو ۲۴ ساعته لوس آنجلس یک ساعت. این رادیوها به طور متوسط هر شبانه روز ۱۱۲۵ دقیقه (معادل ۱۸ ساعت و ۴۵ دقیقه) برنامه پخش می‌کنند که ۲۲۵ دقیقه برنامه تکراری است. با این حساب در شبانه روز ۱۵ ساعت برنامه فارسی از رادیوهای مهم جهان پخش می‌شود.

و این سوی چندین فرستنده‌های تلویزیونی ماهواره‌ای به زبان‌های فارسی، ترکی، عربی و انگلیسی و ... است که در تهران و شهرستان‌ها بینندگان بسیاری دارد.

نیاکان ما از روزگاران کهن ضمن توجه به مباحث عقلی، علمی و فلسفی به کتاب و کتابخوانی نیز بهای بسیاری می‌دادند. کتاب‌هایی چون "دینکرات" و "بندھشن" و "شکند گمانیک" بخارا نمونه‌هایی از آن است.

مسعودی، مورخ بزرگ اسلامی در کتاب

"التنبیه والاشراف" می‌نویسد: من در شهر استخر از سرزمین فارس در سال ۳۰۲ نزدیکی از بیوتات کهن ایرانی کتابی بزرگ دیدم که در بردارنده علوم فراوانی از سرمایه‌های علمی آنان بود و می‌افزاید: ایرانیان سزاوارترین قومی هستند که باید از آنان علم آموخت هر چند که با گذشت زمان و حوادث روزگار اخبار آنان کهنه گردیده و مناقبشان به باد فراموشی سپرده شده و رسوم آنان بریده گشته است (دکتر مهدی محقق - اطلاعات ۳ اردیبهشت ۸۱) این حوقل در کتاب "صوره الارض" هنگام یاد کردن از قلعه الجص (دیر گچین) یاد می‌کند که زرتشتیان یادگارهای علمی (ایاداکارات) خود را در آنجا نگاه می‌داشتند و علوم رفیع و منیع خود را هم در همان‌جا تدریس می‌کرده‌اند. یاقوت حموی در "معجم البلدان" نیز در ذیل "ریشهر" از نواحی ارجان فارس می‌نویسد: دانشمندان آنجا کتاب‌های طب، نجوم و فلسفه را با خط جستق که با گشته دفتران (گشته دبیران) معروف است می‌نویسند.

به نوشته دکتر محقق "چهار طبقه ممتاز مردم نزد ایرانیان باستان یعنی استاراشماران (منجمان)، زمینک پتمانان (زمین پیمایان، مهندسان)، پجشکان (پزشکان) و داناکان (دانایان) نشانه توجه آنان به علم و معرفت طبقه اخیر یعنی دانایان همان دانشمندان و حکیمان اند که در آثار اسلامی امثال و حکم و پندها و اندرزا به آنان منسوب است که فردوسی مکرر اندر مکرر می‌گوید: "ز دانا شنیدم من این داستان" در زمان انوشیروان، وقتی ژوستی نین امپراتور روم مدارس آتن را بست، تنی چند از فیلسوفان یونانی به ایران پناهنده شدند. ابن طیفور در کتاب بغداد خود از مردی به نام عقابی نقل می‌کند که کتاب‌های فارسی کتابخانه‌های مرو و نیشابور را استنساخ می‌کرد و وقتی از او پرسیدند: چرا این کتاب‌ها را باز نویسی می‌کنی؟ پاسخ داد: معانی و بلاغت را فقط در فارسی توان یافت. زبان از ماست و معانی از آنان است.

امیر مبارز الدین محمد از ایلخانان مغول (۷۰۰-۷۶۰ هـ ق) دستور داده بود کتاب‌های "محرمة الانتفاع" و همه کتاب‌های فلسفی را که "مضل" می‌نامید سوزانند و شستند که رقم آنها به چهار هزار جلد می‌رسید.